

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्शेर जबरा
आदेश
०७०-WO-०२८२
मुद्दा: उत्प्रेषण ।

जिल्ला पर्वत हुवास गाउँ विकास समिति वडा नं ३ बस्ने सावित्रीदेवी निवेदक
अधिकारी..... १

विरुद्ध

पुनरावेदन अदालत, बाग्लुङ्ग..... १
जिल्ला अदालत पर्वत कुस्मा..... १
तहसीलदार जिल्ला अदालत पर्वत कुस्मा..... १
मालपोत कार्यालय पर्वत..... १
इलाका प्रहरी कार्यालय हुवास पर्वत..... १
जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति हुवास वडा नं ३ बस्ने ठगप्रसाद
न्यौपाने..... १
जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति त्रिवेणी साविक वडा नं ४ घर भै हाल
गाउँ विकास समिति हुवास वडा नं ३ बस्ने मेकबहादुर क्षेत्री..... १

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम दायर
हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ :-

मुल पुर्खा प्रभाकर अधिकारीको दुई श्रीमती जेठी खगेश्वर अधिकारी र कान्छी गायत्रीदेवी अधिकारी हुन । जेठी खगेश्वरीको तर्फबाट छोरा कृष्णबहादुर अधिकारी र कान्छीपट्टिबाट एक छोरा विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्री र निजको श्रीमती म रिट निवेदिका सावित्रीदेवी अधिकारी हो ।

मेरा ससुरा प्रभाकर अधिकारीको सेवा सुश्रुसा औषधी उपचार म निवेदिकाले गरी आएकोले मिति २०५१।१२।३० मा जिल्ला पर्वत गाउँ विकास हुवास कि.नं. ४३ को ज.रो. ०-३-०-२ ऐ. ऐ. कि.नं. ४५ को ज.रो. १-४-१-३ ऐ.ऐ. कि.नं. ४९ को ०-३-०-२ जि. ऐ. वडा नं ९ को कि.नं. १८४ को ज.रो. ०-१३-१-२ ऐ.ऐ. कि.नं. १९२ को ०-३-३-३ ऐ.ऐ. कि.नं. १९४ को ज.रो. ०-४-१-० ऐ.ऐ. कि.नं. ९२८ को ज.रो. १-७-१-३ गरी जम्मा सात कित्ता जग्गा मैले रिझाए वापत जेठाजु र सासु समेतको सहमतिमा हालैको बक्सपत्र विपक्षी नं. ४ समक्ष पास भै मैले भोग चलन गरी आए । मैले हा.व. पाएको उल्लिखित कि.नं. ४५ को ज.रो. १-४-१-३ जग्गा बिक्री गरी मैले कि.नं. ८९० को जग्गा खरिद गरेको हुँ ।

गिरीराज गौतम र ख्यामप्रसाद गौतमको नामको जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति हुवास वडा नं. ३ को कि.नं. ४४ को ज.रो. ०-१२-२-१ मध्ये उत्तरपश्चिमको तर्फबाट ०-४-०-० जग्गा मैले राजीनामाबाट मिति २०६३।१२।९ मा खरिद गरे । साविक कि.नं. ४४ कित्ताकाट भै कि.नं. ८९० को ०-४-०-० र कि.नं. ८९१ को ज.रो. ०-८-२-१ कायम भयो । कि.नं. ८९० मा मैले पक्की घर सटर व्यापारिक प्रयोजनका लागि निर्माण गरे ।

विपक्षी मेकबहादुरले विपक्षी ठगप्रसाद न्यौपाने बाट रु.६,४०,०००। (छ लाख ४० हजार) लिएको भनी मिति २०६७।८।५ गते तमसुक बनाउनु भएको रहेछ ।

विपक्षी ठगप्रसाद न्यौपानेले विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्री उपर लेनदेन मुद्दा पर्वत जिल्ला अदालत समक्ष दिँदा मिति २०६८।३।२२ को फैसला बमोजिम साँवा र व्याज पाउने भनी अन्तिम फैसला भएको रहेछ ।

विपक्षी गठप्रसाद न्यौपाने ले विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्रीलाई मात्र विपक्षी बनाई फैसला बमोजिमको साँवा र व्याज वापत रु.६,९१,४४४।९३ (छ लाख एकानब्बे हजार चार सय चौवालिस रुपैया त्रियानब्बे पैसा) दिलाई पाउँ भनी मिति २०६८।१०।२५ मा पर्वत जिल्ला अदालत समक्ष निवेदन दिनु भयो । उक्त निवेदनमा म निवेदिकाको हक भोगको स्वामित्वको जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति हुवास वडा नं. ३ को कि.नं. ४३ को ज.रो. ०-३-०-२ ऐ.ऐ. कि.नं. ४९ को ज.रो. ०-३-०-२, ऐ.ऐ. कि.नं. ८९० को ज.रो. ०-४-०-० ऐ.ऐ. कि.नं. ८९३ को ज.रो. ०-१५-२-३ र विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्रीको हकभोगको जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति त्रिवेणी वडा नं. ४ कि.नं. १५६६ को ज.रो. ०-०-०-३ ऐ.ऐ. कि.नं. १६५६ को ज.रो. १-५-०-१ ऐ.ऐ. कि.नं. १६५९, ०-१२-२-२ जग्गा देखाउनु भयो । निजले आफैले आफ्नो निवेदनमा न्यूनतम मूल्य रु.१४,८७,०००। (चौध लाख सतासी हजार) देखाउनु भयो ।

मिति २०६९।६।२५ गते मलाई सूचना नै नदिई प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरीत तायदाती मूल्य कायम गर्दा मेरो हकभोग स्वामित्व कि.नं. ८९० को ज.रो. ०-४-०-० मा बनेको मोहडा हात २०, पिछाड २० हात रहेको बिचमा च्यानल गेट रहेको २ सटर कोठा र भित्र ३ कोठा एवं भन्याङ्ग बाथरुम रहेको पक्की ढलान घर मोटरबाटो समेतको मूल्य रु.२० लाख ५५ हजार कायम गरियो । साथै मेकबहादुरको हकभोगको कि.नं. १५५६ को ज.रो. ०-१३-३-१ को जग्गाको मोल रु.८५ हजार कायम गरियो । साथै ऐ.ऐ. कि.नं. १५६६ को ज.रो. ५-०-०-३ जग्गाको मुख्य रु. १ लाख कायम गरियो । ऐ.ऐ. कि.नं. १६५६ को ज.रो. १-५-०-१ जग्गाको मुख्य रु.३० हजार कायम गरियो । साथै ऐ.ऐ. कि.नं. १६५९ को ज.रो. ०-१२-२-२ को जग्गाको मूल्य रु.१५ हजार कायम गरियो । विपक्षी नं. ६ ले आठ कित्ता लिलाम गरी विगो असुल गरीपाउँ भनी माग गरेतापनि पाँच कित्ताको मात्र मूल्य खुलाइयो । बाँकी तीन कित्ताको मूल्य नै निर्धारण भएन ।

जिल्ला अदालत नियमावली २०५२ को नियम ७५(५) बमोजिम पञ्चकीर्ते मूल्य मिति २०६९।८।२८ मा कायम भयो । तायदात जायदात मुचुल्कामा कामय गर्ने मूल्य नै पञ्चकीर्ते मूल्य कायम भयो । वादीको माग आठ कित्ता जग्गा लिलाम गरीपाउँ भनी माग भएतापनि पाँच कित्ता जग्गाको मूल्य मात्र कायम भयो ।

मिति २०६९।११।२ मा पहिलो पटक लिलामको सूचना प्रकाशित भयो । कसैले लिलाम सकार गरेन ।

मिति २०७०।१।३० मा दोश्रो पटक लिलामको सूचना प्रकाशित भएकोमा विपक्षी मेकबहादुरको नाउँको जेथा जग्गा निज अम्मरबहादुर थापाले विगो नं. ३७ को मुद्दाबाट र निज टेकप्रसाद श्रेष्ठले विगो नं. ३४ को मुद्दाबाट आफ्नो विगो वापतमा लिलाम सकार गरी लिइसकेकोले प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्रीको एकाघरको श्रीमती सावित्रीदेवी अधिकारीको नाउँको कि.नं. ८९० को कित्ता जग्गा र घर पसल वादी दरखास्तवाला ठगप्रसाद न्यौपानेले मिति २०७०।१।३ मा लिलाम सकार गर्नुभयो ।

उक्त वेरितको लिलाम बदर गरीपाउँ भनी मैले विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतमा समक्ष निवेदन दिए । सो निवेदनमा कानून बमोजिम हुने भनी माननीय न्यायाधीश श्री रमेशकुमार खत्रीबाट आदेश भयो । मैले अ.वं. १७ नं. बमोजिम विपक्षी पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्ग समक्ष निवेदन दिँदा सो मा कैफियत झिकाई विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतको आदेशलाई नै सदर गरी मिति २०७०।४।१ मा माननीय न्यायाधीश श्री निता गौतम दीक्षित तथा माननीय न्यायाधीश श्री उमेशराज पौडेलबाट आदेश भयो ।

विपक्षी ठगप्रसाद न्यौपानेले विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्री उपर निवेदन दिँदाको अवस्थासम्म रु.६ लाख ९१ हजार ४ सय ४४ रुपैया पैसा ९३ पाउने कुरामा विवाद देखिँदैन । विपक्षी मेकबहादुर र म रिट निवेदिका बेग्ला बेग्लै घरान बसेको कुरामा मुद्दाको मिसिलबाट देखिन्छ । विपक्षी ठगप्रसादले विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतसमक्ष भरी भराउको निवेदन दिँदा मेरो नाउँमा जिल्ला पर्वत गाउँ विकास समिति हुवास वडा नं. ३ को कि.नं. ८९० को ०-४-० र सो मा रहेको सटर भएको पक्की घर देखाउनु भएको छ । सो बाहेक पनि तीन कित्ता जग्गा सो बाहेक पनि विपक्षी नं. ७

को कित्ता जग्गा देखाउनु भएको छ। विपक्षीको लेनदेन मुद्दामा म प्रतिवादी छन । मेरो करोडौं पर्ने घर पसल जबरजस्ती लिलाम गरी करिव रु.७ लाख रुपैयामा लिलाम गर्नु भएको छ। मेरो सम्पत्ति लिलाम हुने तर मलाई नै सूचना नदिने प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तको विपरीत लिलाम गरिएको छ ।

विपक्षी ठगप्रसादले म रिट निवेदिका समेत उपर २०६८ सालको सि.जी. ००१२ नि.नं. ११२ जालसाजी मुद्दामा मिति २०६९।१२।२७ मा दिँदा विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतबाट फैसला भयो । उक्त फैसलाको ठहर खण्डमा सावित्रीदेवी अधिकारीको निर्विवाद हकभोग रहेको अवस्थामा निजले प्रतिवादी सावित्रीदेवी उपाध्यायलाई मिति २०६८।८।६ मा र.नं. ८०६ को राजीनामाको लिखत पारित गरी जग्गा हक हस्तान्तरण गरेको कार्यलाई वादीको विगो असुलीमा बाधा पुऱ्याउने नियतले नै गरेको भन्ने आधारबाट उक्त विवादित लिखत वादी दावी विपरीत फैसला भयो । न्याय प्रशासन ऐन २०४८ को दफा १९ र प्रमाण ऐन ०३१ को दफा ३४ बमोजिम विवन्धनकारी छ । वैकल्पिक जिकिरको रुपमा जिल्ला अदालत नियमावलीको नियम ७५(८) बमोजिम लिलाम बिक्री गर्दा बाँकी असुल गर्ने अदालतले आवश्यक ठानेको जति सम्पत्ति माग लिलाम गर्नु पर्दछ । यस सम्बन्धमा ने.का.प. ०५६ नि.नं. ६७८० पृ. ६५९ मा नजिर प्रतिपादित भै आएको छ ।

मुलुकी ऐन स्त्री अंश धनको १ नं. ले कन्या सधवा वा विधवा स्वास्नी मानिसले आफ्नो आर्जनको चल अचल आफ्नो खुश गर्न पाउँछ भनी प्रष्ट व्यवस्था गरेको छ । सोहि महलको ४ नं. बमोजिम लोग्ने वा लोग्ने पट्टीका अंशियारले सबै अंशियारहरुको मन्जुरीको लिखत गरी लिएको र लोग्ने पट्टीका अन्य नातेदार वा स्टमित्रले दिएको चल अचल र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्ति पेवा ठहर्छ भनी प्रष्ट व्यवस्था गरेको छ । साथै सोहि महलको ५ नं. ले स्वास्नी मानिसले आफ्नो दाइजो पेवा आफूखुस गर्न पाउँछ भनी प्रष्ट व्यवस्था गरेको अवस्थामा उक्त आदेशमा सो को विचार गरिएन ।

अतः विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतको आदेशलाई सदर गरी विपक्षी पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्गबाट मिति २०७०।४।१ मा कानून बमोजिम गर्नु भनी आदेश गरेकोले सो बदर गराई पाउँन अन्य कानूनी विकल्प नभएको हुँदा माथि उल्लिखित कानूनी हकहरु र नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १२ को देहाय (३) को (ड), (च), धारा १३(१), (२) र धारा १९ द्वारा प्रदत्त संवैधानिक हक हनन भएको र सो हनन भएको हकहरुको प्रचलन गराई पाउँन अन्य कुनै सक्षम उपचार नहुँदा सोही संविधानको धारा ३२ तथा १०७ को देहाय (२) बमोजिम उपयुक्त रिट आज्ञा आदेश जारी गरी मिति २०७०।१।३० मा बेरितपूर्वक मेरो घर पसल विपक्षी ठगप्रसादले लिलाम सकार गरी सो उपर मैले विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालत समक्ष दिएको निवेदनमा कानून बमोजिम गर्नु भनी आदेश भएको र सो उपर मैले अ.व. १७ नं. बमोजिम विपक्षी पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्ग समक्ष दिएको निवेदनमा मिति २०७०।४।१ मा विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतकै आदेश सदर भएको र गैर कानूनी लिलामीको आधारमा मालपोत कार्यालयले मेरो घर, पसलको जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा समेत बनाई र सो जग्गाको मालपोत समेत तिरी गरेको सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरीपाउँ । साथै विपक्षीले मेरो घर पसलको भोगाधिकार नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरुको नाउँमा परमादेश समेत जारी गरीपाउँ । साथै विपक्षी पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०७०।४।१ को आदेश समेत कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरुको नाउँमा अन्तरिम आदेश जारी गरीपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन ।

निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुन नपर्ने भए लिखितजवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीहरुलाई सूचना पठाई त्यसको बोधार्थ महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई दिई लिखितजवाफ प्राप्त भएपछि वा अवधि व्यतित भएपछि नियम बमोजिम पेश गर्नु। अन्तरिम आदेश जारी हुने नहुने सम्बन्धमा मिति २०७०।८।१२।४ गते छलफलको निमित्त उपस्थित हुनु भनी विपक्षीहरु समेतलाई पेशीको सूचना दिई

नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतबाट मिति २०७०।७।२६ मा भएको कारण देखाउ आदेश ।

यसमा लिलामी कार्य सम्पन्न भएको सम्बन्धित विगो मिसिल पर्वत जिल्ला अदालतबाट झिकाई आएपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतको मिति ०७०।८।१२ को आदेश ।

रिट निवेदक सावित्रीदेवी अधिकारीको लेनदेन सम्बन्धी मुद्दाको विषयमा निजको भोगाधिकार रहेको घर जग्गा लिलाम बिक्री गर्ने गराउने काम कारवाही यस कार्यालय क्षेत्राधिकार भित्र नपर्ने हुँदा त्यस्तो काम कारवाही यस कार्यालयबाट नभएको अवस्था छ । रिट निवेदिकाले लेनदेन सम्बन्धी मुद्दामा यस ईलाका प्रहरी कार्यालय हुवास पर्वतबाट भएको कुन कुन काम कारवाहीको कारणबाट मर्का पर्न गएको हो रिट निवेदनमा कहि कतै स्पष्ट उल्लेख नभएबाट यस कार्यालयलाई विपक्ष बनाउनु पर्ने अवस्था नरहेको हुँदा विपक्षको रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको इलाका प्रहरी कार्यालय हुवास पर्वतको तर्फबाट पेश भएको लिखितजवाफ ।

पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।३।२२ का फैसला बमोजिम भराई लिन पाउने ठहरेको साँवा व्याजको विगो भराई पाउँ भनी वादी दरखास्त वाला ठगप्रसाद न्यौपानेको मिति २०६८।१०।२५ मा दिए नगदै र नदिएमा प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री तथा निजको एकाघरको श्रीमती सावित्रीदेवी अधिकारीको नाउँको जेथा जग्गा देखाई उक्त जेथा जग्गाबाट मेरो विगो भराई पाउँ भनी यस अदालतमा दरखास्त परी प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री तथा निजको श्रीमती सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँमा सूचना म्याद जारी गरी पठाइएकोमा उक्त म्याद मिति २०६८।११।२१ मा रिट पूर्वक तामेल भै मिसिल सामेल रहेको अवस्था छ । यस अदालतबाट तायदात जायताजको लागि वादी तथा विपक्षी सावित्रीदेवी अधिकारीको वारेस समेतलाई मिति २०६९।६।२३ गतेको डोरको तारेख तोकी जानकारी समेत दिई मिति २०६९।६।२५ मा तायदात जायजात भै मिति २०६९।८।२८ मा जिल्ला अदालत नियमावली २०५२ को नियम ७५ को उपनियम ५ बमोजिम पञ्चकीर्ते मूल्य कायम

गरिएको अवस्था समेत रहेको छ । उक्त मूल्य कायम गर्दा विपक्षी सावित्रीदेवी अधिकारोको वारेस कामना रेग्मीलाई रोहवरमा राखी पञ्चकृते मूल्य कायम गरिएको छ । यसरी विगो भराउनेतर्फ कानूनी प्रकृयागत कार्य गर्दा विपक्षी सावित्रीदेवी अधिकारीको वारेस कामना रेग्मीलाई तारेख तोकिएको अवस्था हुँदा विपक्षीले सूचना नदिई प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरीत कार्य गरेको भन्ने अवस्था रहेको छैन । विपक्षीको वारेस कामना रेग्मी तारेखमा रहेको अवस्था हुँदा अदालतबाट गरिएको प्रक्रियागत कार्यलाई सूचनाबाट वन्चित गरिएको भन्ने अवस्था रहदैन ।

निवेदिका सावित्रीदेवी अधिकारीले प्रकरण प्रकरण नं. मा उल्लेख गरेका विषयमा सरोकारवाला वादीले विगो भराउने निवेदन दिई लिलाम सूचना लगायत प्रक्रियागत आवश्यक म्याद सूचना जारी गरिएको र रित पूर्वक तामेल भै मिसिल सामेल रही अदालतबाट फैसला बमोजिम विगो भराउने गरेको कार्य रित पूर्वक भएको छ । विपक्षीको रिट निवेदनको जिकिर काल्पनिक एवं मनगढन्ते तर्कमा आधारित छ । यसरी विपक्षीको निवेदन खारेजभागी हुँदा खारेज गरीपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पर्वत जिल्ला अदालत एवं ऐ.का तहसिलदारको तर्फबाट पेश भएको लिखितजवाफ ।

पर्वत जिल्ला हुवास गाउँ विकास समिति वडा नं. ३ बस्ने सावित्रीदेवी अधिकारोको फैसला बमोजिम विगो भराई पाउँ भनी पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।१५ को आदेश वेरितको हुँदा बदर गरीपाउँ भनी यस अदालतमा मुलुकी ऐन अ.व. १७ नं. बमोजिम निवेदन पर्न आएकोमा उक्त निवेदनमा कैफियत प्रतिवेदन समेत माग भै यस अदालतको संयुक्त इजलासमा पेश हुँदा “यसमा निवेदिकाले आफ्नो नाउँ दर्ताको कि.नं. ८९० को जग्गाबाट समेत लिलाम गर्न नमिल्ने भनी गरेको ताहाँ अदालतको आदेश बदर गरीपाउँ भनी निवेदनमा मुख्य जिकिर लिएको पाइन्छ । ताहाँ अदालतबाट मिति २०६९।१२।१५ मा भएको आदेश हेर्दा निवेदिकाको पति मेकबहादुरले विपक्षी लगायत विभिन्न व्यक्तिहरूसँग लिए खाएको कर्जा लेनदेनको विगो असुल उपर गर्नु पर्दा निज ऋणीको नाउँमा रहेको जग्गाबाट मात्र विगो असुल उपर हुन नसके ऋण खाँदा ऋणीसँग एकाघर संगोलमा

बसी विवादित तमसुकमा साक्षीको रुपमा सहीछाप गर्ने यी निवेदिकाको नामको घर जग्गा लिलाम गरी विगो असुल गर्न मिल्ने भनी आदेश गरेको देखिन आयो । यसरी उक्त मिति २०६९।१२।१५ मा भएको उक्त आदेशको आसय ऋणी मेकबहादुरको नाममा रहेको जग्गाबाट विगो असुल उपर हुन नसकेको अवस्थामा मात्र ऋण खादाँको अवस्थामा संगोलमा रहेको देखिएकी यी निवेदिकाको घर जग्गा समेतबाट विगो असुल उपर गर्ने भन्ने रहेको देखिन आएकोले त्यस अदालतबाट मिति २०६९।१२।१५ मा भएको आदेश वेरितको नदेखिदा परिवर्तन गरिरहन परेन । कानून बमोजिम गर्नु” भन्ने व्यहोराको यस अदालतबाट मिति २०७०।४।१७ मा आदेश भै सम्बन्धित यस अदालतको कानून बमोजिम सम्पादित उक्त काम कारवाहीबाट निवेदिकाको कुनै हक अधिकार हनन नभए/ नगरिएको हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुन सादर अनुरोध छ भन्ने समते व्यहोराको पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको तर्फबाट पेश भएको लिखितजवाफ ।

यस कार्यालयबाट निजको संवैधानिक एवं कानून प्रदत्त हकाधिकार हनन नगरिएको हुँदा निम्न लिखित आधार कारणबाट विपक्षीको रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ ।

विपक्षी रिट निवेदकले आफ्ना पति समेत संगको लेनदेन मुद्दामा अदालतको फैसला बमोजिम पर्वत जिल्ला अदालतबाट लिलाम गराई मेरा नाउँको सम्पत्ति कम मूल्यमा लिलाम गराएकोले उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरीपाउँ भनी यस मालपोत कार्यालयलाई विपक्षी बनाई रिट निवेदन दिएकोमा निवेदनको पेटबोली व्यहोरामा कहि कतै पनि मालपोत कार्यालय पर्वतले यो यस प्रकृत्याले आफ्नो हक अधिकार हनन गरेको भनी उल्लेख गर्न नसकेबाट केवल रिट निवेदनको विपक्षी महलमा नाम उल्लेख गरिएकै भरमा हाम्रा उपर रिट जारी हुनुपर्ने होइन ।

अतः पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०७०।४।२९ च.नं. २०३ को पत्रानुसार यस मालपोत कार्यालय पर्वतबाट लिलाम सकार गर्ने ठगप्रसाद न्यौपानेका नाउँमा विपक्षी सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँमा भएको हुवास गाउँ विकास समिति

वडा नं. ३ कि.नं. ८९० क्षेत्रफल ०-४-०-० को जग्गा दा.खा. गरिएको हुँदा यस कार्यालयबाट सम्मानित अदालतको आदेशको कार्यान्वयन गरिएको हो विपक्षीको कुनै किसिमको अकाधिकार हनन नगरिएबाट यस कार्यालय उपरको झूठा रिट निवेदनदावी खारेज गरीपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मालपोत कार्यालय पर्वतको तर्फबाट पेश भएको लिखितजवाफ ।

पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।३।२२ को फैसला बमोजिम भराई पाउने ठहरेको साँवा व्याजको विगो रु.६,९९,४४४।९३ तथा भरी भराउको मितिसम्म हुने व्याज समेत भराई पाउन मैले प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री तथा निजकी श्रीमती सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँका जेथा जग्गाहरु दरखास्तमा देखाई मिति २०६९।१०।२५ मा पर्वत जिल्ला अदालतमा विगो भराउन दरखास्त दिएको थिए। उक्त दरखास्तपत्रको कारवाहीको क्रममा विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्री तथा निजकी श्रीमती सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँमा फैसला बमोजिमको विगो दाखिल गर्न ल्याउनु भनी ३५ दिने सूचना म्यादभित्र जारी भएको थियो । उक्त सूचना म्याद विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्रीले विगो दाखिला गर्न नल्याई म्याद नै गुजारी बस्नु भएको थियो । विपक्षी निवेदकका नाउँमा १५ दिने सूचना जारी भएकोमा मेरो नाउँको जायजेथाबाट लिलाम गरी विगो भराई लिन पाउने होइन भनी विपक्षीले मिति २०६८।१२।५ मा निवेदन दर्ता गरी तारेखमा रहनु भएको र तहसिलदारज्यूले कानून बमोजिम विगोको कारवाही अगाडि बढाउनु भएको थियो ।

वादी म ठगप्रसाद न्यौपाने र प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री भएको लेनदेन मुद्दामा मिति २०६७।८।५ को तमसुक बमोजिम साँवा व्याज भराई पाउँ भनी मुद्दा परेकोमा वादी दावी बमोजिम साँवा व्याज भराउने गरी मिति २०६८।३।२२ मा पर्वत जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको छ । प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री विपक्षी रिट निवेदकहरु एका घरको श्रीमती भएकोमा विवाद छैन । मिति २०६७।८।५ को कपाली तमसुकमा विपक्षी रिट निवेदकका साक्षी रहेकामा पनि विवाद छैन । एकाघरका लोग्ने स्वास्नी मिलि घर व्यवहार मिलाउन कर्जा लिने र कर्जा तिर्ने बेलामा श्रीमतीको

नाउँको सम्पत्तिबाट भराउन नमिल्ने भनी जिकिर लिन मिल्ने होइन । मुलुकी ऐन दण्डसजायको २६ नं. मा दुनियाको विगो वापत जायजात गर्दा त्यो धन खाने १२ वर्ष भन्दा माथिका ऐन बमोजिम मानो नछुट्टीइ संगै बसेका अंशियारको अंश जायजात गरी विगो भरी भराउ गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ । संगोलको लोग्नेले खाएको धन दण्ड सजायको २६ नं. बमोजिम स्वास्नीले पनि तिर्नु पर्ने हुँदा लोग्नेको नाउँको विगोमा कानून बमोजिम भएको लिलाम बदर हुन सक्दैन भनी सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त ने.का.प. २०४८, नि.नं. ३०९१ पृ.५५१ मा सिद्धान्त प्रतिपादन भएको छ । अदालतको फैसला र कानून बमोजिम लिलाम भएको कार्यबाट रिट निवेदकको संवैधानिक व्यवस्थामा आपति परेको भन्न कदापि मिल्दैन रिट निवेदन खारेजभागी छ खारेज गरीपाउँ ।

रिट निवेदकले आफ्नो नाउँको सम्पत्ति लिलाम गर्दा आफूलाई जानकारी नगराई प्रकृति न्यायको सिद्धान्त विपरीत भएको भनी दावी लिनु भएको रहेछ मेरो फैसला कार्यान्वयन निवेदन परे पश्चात विपक्षीका नाउँमा १५ दिने म्याद जारी भै मिति २०६८।११।२१ मा विपक्षीका नाउँमा म्याद तामेल भै मिति २०६८।१२।५ मा विपक्षीको म्याद अनुसार हाजीर गराई निजी जग्गा लिलामिका कारवाहीबाट हटाई पाउँ भनी पर्वत जिल्ला अदालतमा निवेदन दिँदा तारेखमा रहनु भएको हो यसरी रिट निवेदकलाई बुझी लिलामी कारवाही अगाडि बढाएको हुँदा प्रकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरीत लिलाम भएको भने विपक्षीको जिकिर सरासर गैर कानूनी छ । अदालतमा प्रवेश गर्दा स्वच्छ तथा सफा हात लिएर प्रवेश गर्नु पर्दछ । तथ्य नै ढाटी रिट निवेदक अदालतमा प्रवेश गर्नु भएको हुँदा अदालतको फैसला कार्यान्वयनमा बाधा अवरोध पुऱ्याउने दुषित नियतले रिट निवेदन परेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ ।

मैले लिलाम सकार गरी लिएको कि.नं. ८९० को घरजग्गा समेत लेनदेन मुद्दामा पर्वत जिल्ला अदालतमा रोक्का रहेकोमा यिनै विपक्षीले रोक्का फुकुवा गरीपाउँ भनी अ.वं. १७ नं. बमोजिम निवेदन गर्दा निजको नाउँको बकसपत्रबाट प्राप्त हुन आएको कि.नं. ४३, ४९ र ८९३ का जग्गा फुकुवा गर्ने गरी मिति

२०६८।२।१२ मा आदेश हुँदा कि.नं. ८९० को जग्गा फुकुवा भएको थिएन सो आदेशलाई चित्त बुझाई बसेकोमा हाल आएर कि.नं. ८९० घर जग्गाबाट विगो अनुसार उक्त हुन नसक्ने भन्ने जिकिर लिन विवन्धनको सिद्धान्तले समेत मिल्दैन । कानून बमोजिम लिलाम भै पञ्चकीर्ते मूल्यमा कसैले साकार नगरेको हुँदा म ठगप्रसाद न्यौपानेले मिति २०७०।१।३० मा लिलाम सकार गरी बढी रकम धरौटीमा जम्मा समेत गरिदिएको हुँ । कानून बमोजिम लिलाम सकार गरी सो लिलाम बमोजिम उल्लेखबाट उक्त जग्गा मेरा नाउँमा दा.खा. नामसारी भैसकेको हुँदा रिट क्षेत्रबाट सो लिलाम बदर हुन सक्दैन । यदि सो लिलाम र सोको आधारमा भएको दा.खा. नामसारीबाट विपक्षीको हक हनन हुन गएको भए जिल्ला अदालतमा लिलाम बदरमा नालेश गर्न सक्नुपर्ने थियो । वैकल्पिक उपचारको बाटो हुँदा हुँदै रिट क्षेत्रमा प्रवेश गरेको हुँदा रिट निवेदन खारेजभागी छ ।

अतः माथि उल्लिखित प्रकरणमा उल्लेख गरे अनुसार वैकल्पिक उपचारको बाटो हुँदा हुँदै रिट क्षेत्रमा प्रवेश गरेको रिट निवेदन मागदावी मुलुकी ऐन दण्डसजायको २६ नं. विपरीत रहेको फैसला कार्यान्वयन गर्ने कार्यबाट रिट निवेदकको संवैधानिक कानूनी हकमा आघात नपरेको हुँदा झूठा दावीबाट अलग फुर्सद दिलाई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको ठगप्रसाद न्यौपानेको तर्फबाट पेश भएको लिखितजवाफ ।

निवेदन दावीको घर जग्गा लिलाम भै ठगप्रसाद न्यौपानेका नाउँमा दर्ता भैसकेको देखिएकोले निवेदकको माग बमोजिम हाल अन्तरिम आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था देखिन आएन भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतको मिति २०७०।१०।२८ को आदेश ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल अध्ययन भयो । रिट निवेदक सावित्रीदेवी अधिकारीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री मिथिलेशकुमार सिंहले ससुरा प्रभाखर अधिकारीबाट हालैको बकसपत्रबाट प्राप्त कि.नं. ४५ मध्येबाट निवेदिकाले गिरीराज गौतम र

ख्यामप्रसाद गौतमलाई राजिनामा गरिदिएपछि निजहरुका नाउँको कि.नं. ४४ को ज.रो. ०-१२-२-१ मध्ये मज.रो. ०-४-०-० जग्गा राजिनामाबाट खरिद गरी साविक कि.नं. ४४ कित्ताकाट भै कि.नं. ८९० ज.रो. ०-४-०-० मेरो नाउँमा हकभोग कायम छ । उक्त कि.नं. ८९० मा मैले पक्की घर सटर व्यापारिक प्रयोजनको लागि निर्माण गरेको छु । विपक्षी मेकबहादुर क्षेत्रीबाट वपक्षी ठगप्रसाद न्यौपानेले भरी पाउने ठहरेको विगो रु.६,९९,४४४।९३ वापत मेरो उल्लिखित कि.नं. ८९० को घर जग्गा लिलाम बढाबढ गरी विपक्षी ठगप्रसाद न्यौपानेले आफ्नो नाउँमा लिएको हुँदा सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरीपाउँ । मुलुकी ऐन स्त्री अंशधनको ४ नं. ले पेवा ठहर्ने सम्पत्ति विपक्षीले लिलाम गरी लिन पाउने होइन जिल्ला अदालतले जग्गाको तायदाती एवं पञ्चकीर्ते मूल्याङ्कन गर्दा मलाई साक्षी नराखी थाहा जानकारी नदिई गरेको सम्पूर्ण काम कारवाही बदर गरीपाउँ भनी बहस गर्नु भयो ।

प्रत्यर्थी ठगप्रसाद न्यौपानेको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री शुभाष पौडेलले कि.नं. ८९० समेतको घर जग्गा निवेदकको दाइजो पेवाको होइन संगोलको हो निवेदक रिट क्षेत्राधिकार अन्तर्गत अदालतमा प्रवेश गर्न मिल्ने होइन । जिल्ला अदालतबाट तायदाती मुचुल्का र पञ्चकीर्ते मूल्याङ्कन मुचुल्कामा चित्त नबुझे निवेदकले जिल्ला अदालतमा नै चुनौति दिनुपर्ने हो सो विरुद्ध म्यादभित्र जिल्ला अदालतमा उजुरी दिएको देखिदैन । मैले लिलाम सकार गरी लिएको कि.नं. ८९० को घर जग्गा पर्वत जिल्ला अदालतबाट रोक्का रहेकोमा यिनै निवेदकले रोक्का फुकुवा गरीपाउँ भनी अ.वं. १७ नं. बमोजिम निवेदन गर्दा निजको नाउँको बकसपत्रबाट आएको कि.नं. ४३, ४९ र ८९३ का जग्गाहरु फुकुवा हुने गरी आदेश भएको र कि.नं. ८९० को जग्गा फुकुवा भएको थिएन सो आदेशलाई चित्त बुझाई बसेकोमा हाल आएर कि.नं. ८९० को घर जग्गाबाट विगो असूल गर्न नमिल्ने भन्ने जिकिर लिन विवन्धनको सिद्धान्तले समेत मिल्दैन । निवेदकको रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ भनी बहस गर्नु भयो ।

यी निवेदकका नाउँमा रहेको कि.नं. ८९० को घर जग्गा प्रत्यर्थी ठगप्रसाद न्यौपानेले मिति २०७०।१।३० मा लिलाम सकार गरी लिएको कार्य गैर कानूनी र प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तको विरुद्ध हुँदा लिलाम लगाएतका कार्य सदर गरी विगो भराई दिने गरी भएको पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।१५ को आदेशलाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्गको मिति २०७०।४।१७ को आदेश बदर गराई पाउन अन्य कानूनी विकल्प नभएको हुँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा उक्त आदेश बदर गराई पाउँ भन्ने मुख्य निवेदन जिकिर रहेको देखिन्छ ।

यसमा निवेदकको माग बमोजिम आदेश जारी गर्नुपर्ने हो होइन सोही विषयमा निर्णय गर्नुपर्ने देखियो ।

यसमा वादी ठगप्रसाद न्यौपाने प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्री भएको लेनदेन मुद्दामा वादीले प्रतिवादीबाट साँवा रु.६,४०,०००।सो को भरी भराउ हुँदाको मिति सम्मको व्याज र कोर्ट फी रु.१०२९८। भरिपाउने ठहरी पर्वत जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।३।२२ मा फैसला भएकोमा सो फैसला बमोजिम विगो भराई पाउँ वादीले प्रतिवादीका नाउँको जिल्ला पर्वत त्रिवेणी गाउँ विकास समिति वडा नं. ४ कि.नं. १५५६, १५६६, १६५६, १६५९ र प्रतिवादी मेकबहादुरको श्रीमती यी रिट निवेदिका सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँमा दर्ता श्रेस्ता कायम रहेको जिल्ला पर्वत हुवास गाउँ विकास समिति वडा नं. ३ कि.नं. ४३, ४९, ८९०, ८९३ को जग्गा जेथा देखाई पर्वत जिल्ला अदालतमा निवेदन दिएको देखिन्छ । म्यादभिन्न प्रतिवादी मेकबहादुर क्षेत्रीले विगो दाखिल नगरेको हुँदा दरखास्तमा उल्लिखित जग्गाहरु पर्वत जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।६।२५ मा प्रतिवादी मेकबहादुरका नाउँका जग्गाहरु र यी रिट निवेदक सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँको कि.नं. ८९० को घर जग्गा समेत तायदात गरी तायदात भै आएका जग्गाहरुको मिति २०६९।८।२८ गते पञ्चकीर्ते मूल्य निर्धारण भएको देखिन्छ । पञ्चकीर्ते मूल्य निर्धारण भए पश्चात उल्लिखित जग्गा लिलाम गर्न पहिलो पटक मिति २०६९।९।११ मा र दोश्रो पटक मिति २०६९।१०।१० र तेस्रो पटक मिति २०७०।१।९ मा लिलाम सूचना

प्रकाशित भै कोहि कसैले डांक बढाबढ गरी लिलाम नबोलेको हुँदा पञ्चकिर्ते मूल्याङ्कन बमोजिम यी रिट निवेदकको कि.नं. ८९० को घर जग्गा प्रत्यर्थी मध्येका ठगप्रसाद न्यौपानेले मिति २०७०।१।३० मा सकार गरी लिएको देखिन्छ । तहसिलदारबाट लिलाम गर्ने गराउने गरी भएको काम कारवाही बदर गरीपाउँ भनी यी रिट निवेदकले पर्वत जिल्ला अदालतमा निवेदन दिई सो अदालतबाट यिनै निवेदकले मिति २०६९।११।१ मा तहसिलदारबाट वेरितपूर्वक भएको काम कारवाही बदर गरीपाउँ भनी दिएको निवेदनमा माग बमोजिम आदेश जारी गर्न मिलेन भनी मिति २०७०।२।३० मा आदेश भएको देखिन्छ । सो आदेश बदर गरीपाउँ भनी रिट निवेदकले मुलुकी ऐन अ.व. १७ नं. बमोजिम पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्गमा निवेदन गरेको र मिति २०७०।४।१७ मा उक्त अदालतबाट मिति २०६९।१२।१५ को शुरु आदेश सदर भएको देखिन्छ ।

निवेदकले कि.नं. ८९० को घर जग्गा मुलुकी ऐन स्त्री अंशधनको १, ४ र ५ नं. बमोजिमको हुँदा विपक्षीले लिलाम गरी लिन पाउने होइन भनी जिकिर लिएको देखिन्छ । सो सम्बन्धमा विचार गर्दा मुलुकी ऐन स्त्री अंशधनको १ नं. मा आफ्नो आर्जनको सम्पत्ति आफ्नो खुश गर्न पाउने व्यवस्था विद्यमान छ भने सोहि ४ नं मा महिलालाई माइती मावली पट्टीका नातेदार इष्टमित्रहरुले दिएको चलअचल सम्पत्ति र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्ति दाइजो ठहर्ने र लोग्ने पट्टीका अरु नातेदार इष्टमित्रले दिएको चल अचल र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्ति पेवा ठहर्ने व्यवस्था छ भने ऐ ५ नं. मा महिलाले दाइजो पेवा आफूखुश गर्न पाउने व्यवस्था विद्यमान रहेको पाइन्छ । निवेदकको कि.नं. ८९० को जग्गा आफ्ना ससुरा प्रभाखरबाट बकसपत्र पाएको जग्गाबाट प्राप्त गरेको हो भनी जिकिर लिएतापनि उक्त जग्गा प्राप्तीको स्रोत हेर्दा दाता गिरीराज गौतमबाट र.नं. १५७८ मिति २०६३।१२।९ को पारित राजिनामाले उक्त जग्गा यी निवेदकको नाउँमा दा.खा. भै आएको देखिँदा उक्त कि.नं. ८९० को जग्गा दाइजो पेवाबाट प्राप्त भएको भन्ने निवेदन जिकिरसंग सहमत हुन सकिएन ।

उल्लिखित कि.नं. ८९० को घर जग्गा लिलाम गर्दा मलाई म्याद सूचना नदिई जिल्ला अदालत नियमावली २०५२ को नियम ७४ नियम ७५ र मुलुकी ऐन दण्ड सजायको महलको ४२ नं. को प्रक्रिया पूरा नगरेको ऐ. को २६ नं. विपरीत काम कारवाही भएको भन्ने निवेदन जिकिर सम्बन्धमा हेर्दा प्रत्यर्थी ठगप्रसाद न्यौपानेले विगो भराई पाउँ भनी कि.नं. ८९० को जग्गा समेत विभिन्न कित्ता जग्गाहरू जेथा देखाई पर्वत जिल्ला अदालतमा दरखास्त दिएपछि यी निवेदक सावित्रीदेवी अधिकारीका नाउँमा म्याद जारी भै मिति २०६८।११।२१ मा निजको घर दैलोमा रितपूर्वक टाँस भै मिति २०६८।१२।५ देखि यी निवेदक तारेखमा रहेको देखिन्छ । जेथा तायदातीको लागि मिति २०६९।६।२३ मा डोरमा हाजिर हुने छु भनी यी निवेदकले तारेख लिएको देखिन्छ भने मिति २०६९।८।२८ मा पञ्चकीर्ते मूल्य कायम हुँदा समेत यी निवेदक रोहवरमा बसी सहीछाप गरेको देखिन्छ । तसर्थ मुलुकी ऐन दण्डसजायको महलको ४२ नं. तथा जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ७४(४) र नियम ७५ बमोजिम सूचना नदिएको भन्ने निवेदन जिकिर पत्यार लायक देखिएन । घर जग्गा तायदाती मुचुल्का र पञ्चकीर्ते मूल्याङ्कनमा चित्त नबुझे यी निवेदकले सम्बन्धित निकायमा म्याद भित्र चुनौति दिनु पर्नेमा सो समेत गरेको पाइदैन। मुलुकी ऐन दण्डसजायको महलको २६ नं. विपरीत भएको काम कारवाही बदर गरीपाउँ भन्ने निवेदन जिकिरतर्फ हेर्दा मुलुकी ऐन दण्डसजायको महलको २६ नं. मा दुनियाको विगो वापत जायजात गर्दा सो धन खाने १२ वर्ष माथिका ऐन बमोजिम मानो नछुट्टि संग बसेका वा त्यो धन खाँदा संग बसेको पछि भिन्न हुनेको समेत अंश जायजात गर्नुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ । यी रिट निवेदकले लिखत मिति भन्दा अगावै मानो छुट्टि आफू अलग बसेको भन्ने जिकिर लिएको पनि देखिंदैन ।

तसर्थ नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ धारा १२ को देहाय (३) को (ङ)(च) धारा १३(१), (२) र धारा १९ द्वारा प्रदत्त संवैधानिक हक हनन भएको हुँदा सोही संविधानको धारा ३२ तथा १०७ देहाय (२) बमोजिम उपयुक्त रिट आज्ञा

आदेश जारी गरी कि.नं. ८९० को घर जग्गा लिलाम बदर गराउन पर्वत जिल्ला अदालतमा दिएको निवेदनमा भएको उक्त अदालतको आदेशलाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत बाग्लुङ्गको मिति २०७०।४।१७ गतेको आदेश र गैरकानूनी लिलामीको आधारमा विपक्षी ठगप्रसाद न्यौपानेले कि.नं. ८९० को घर जग्गा आफ्नो नाउँमा दा.खा. गराई लिएको सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गराई पाउँ भन्ने निवेदनदावी बमोजिम आदेश जारी गर्नुपर्ने देखिएन । अतः रिट निवेदन खारेज हुन ठहर्छ । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

म उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्यूटरः चन्द्रा तिमल्सेना

सम्बत् २०७३ साल जेष्ठ महिना १३ गते रोज ५ शुभम्-----